

'De liederen van Jan I. Diplomatische editie'

Jan Goossens en Frank Willaert

bron

Jan Goossens en Frank Willaert, 'De liederen van Jan I. Diplomatische editie', in: *Queeste* 1, jaargang 10 (2003), p. 115-126.

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/will001lied01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / Jan Goossens / Frank Willaert

De liederen van Jan I

Diplomatische editie

Jan Goossens en Frank Willaert

*Ter nagedachtenis van
Nico H.J. van den Boogaard (1938-1982)*

Wijze van uitgeven

De editie is gebaseerd op het facsimile dat in 1929 door het Insel-Verlag te Leipzig is uitgegeven.¹

De uitgave is diplomatisch, met dien verstande dat de verzen, die in het handschrift door punten van elkaar gescheiden zijn, onder elkaar zijn geplaatst, de afkortingen opgelost zijn en gecursiveerd, de schrijfwijze van i, j, u en v aan het huidige gebruik is aangepast en de verschillende schrijfwijzen van s en en r niet zijn weergegeven. Wat de bovengeschreven diacritische tekens betreft, hebben we geopteerd voor een aanpassing aan de geplogenheden van een Duitse filologische traditie: u met een ringetje erboven wordt uo, een o met een u erboven wordt ou, een u met een e erboven wordt üe, een o met een e erboven wordt een ligatuur van o en e (oe), de u met een i erboven wordt iu als het een lange, en ü als het een korte palatale u betreft.

Klaarblijkelijke fouten zijn gehandhaafd en verbeterd in het apparaat.

Om de lezer een beter inzicht te geven in de vorm van de liederen, zijn de onvolledige teksten van de refreinen tussen vierkante haakjes aangevuld. Wat de versindeling van Lied II betreft, volgen we de overtuigende formele interpretatie van N.H.J. van den Boogaard: de eerste vier verzen van elke strofe volgens het handschrift zijn in deze editie te lezen als twee lange verzen met cesuur.² Het éénstrofige en refreinloze Lied VIa zou volgens Boerma deel uitmaken van Lied IX, waarmee het formeel overeenstemt;³ in ieder geval hoort het niet bij het voorafgaande lied, hoewel de kleur van de lombarde suggereert dat het erbij aansluit. We hebben echter verkozen deze strofe op haar huidige plaats te handhaven.

De scheiding en de aaneenschrijving van woorden zijn in de transcriptie overgenomen. Bij twijfel hebben we de schrijfwijze gekozen die in het handschrift gebruikelijk is en, als dat geen oplossing gaf, de huidige schrijfwijze. Het hoofdlettergebruik volgt dat van het handschrift, waarbij de initiaal en alle lombarden in vetjes zijn weer-

1 Het Große Heidelberger Liederhandschrift kan nu ook geraadpleegd worden op het web. Zie voor de poëzie van Jan I: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/sammlung2/cpg/cpg848.xml?docname=cpg848&pageid:=PAGE0032>

2 Nico H.J. van den Boogaard, 'Quelques remarques sur une pastourelle en moyen néerlandais, en particulier sur le refrain "provençal": harba lori fa', in: Pierre Gallais / Yves-Jean Riou (red.), *Mélanges offerts à René Crozet à l'occasion de son soixantie-dixième anniversaire*, t. II. Poitiers 1966, p. 1213-1216, hier p. 1213-1214.

3 H. Boerma, 'De liederen van hertog Jan van Brabant', *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde* 15, (1896), p. 220-238, hier p. 229 en 232-233.

gegeven. Bovendien worden ze steeds voorafgegaan door een witregel. De refreinen zijn alle gemarkeerd door een inspringing. De liednummering is toegevoegd. De (foutieve) negentiende-eeuwse strofetelling is niet overgenomen.

De afkortingen zijn als volgt opgelost:

1. Bovengeplaatste horizontale streep
Voor *d* in *und*; éénmaal (I,1) hebben we *unde* getranscribeerd terwille van het ritme
Elders *n*: b.v. *triuwen* (I,4)
2. Het -teken
Voor *er*: b.v. in *verwunt* (I, 15)
3. Superscripte *i*
Voor *ri*: b.v. in *prisun* (V,8)
4. *c*
Voor *as*: b.v. *das* (I,31)

Een voorlopige analyse van de taal der liederen verscheen in: Nine Miedema & Rudolf Suntrup (red.), *Literatur - Geschichte - Literaturgeschichte*. Beiträge zur mediävistischen Literaturwissenschaft. Festschrift für Volker Honemann zum 60. Geburtstag. Frankfurt-am-Main enz. 2003: Jan Goossens, 'Zur Sprache der Lieder des brabantischen Herzogs Johan I in der Manessischen Handschrift', p. 237-247.

Aantekeningen

De initiaal en alle lombarden bevatten penwerk in de andere kleur: rode lombarden met blauw penwerk en omgekeerd.

Lied I

I M: blauwe initiaal, 4 regels hoog, met aan beide kanten rode inhammen, bovendien rood penwerk; von brabant in linkermarge **13 N**: blauwe lombarde, 2 regels hoog **25 L**: blauwe lombarde, 3 regels hoog **33** bevangen: *hs.* umbevangen, waarbij *um* is geëxpungeerd

Lied II

Over de versindeling van dit lied, zie de wijze van uitgeven **I E**: rode lombarde, 2 regels hoog; Nota in linkermarge **4** vermoedelijk is dit vers, dat het regelmatige strofenschema doorbreekt, niet oorspronkelijk (cf. Boerma 1896, p. 224) **6** Harba en lori zijn aan elkaar vastgeschreven, maar door de kopiist met een dun verticaal streepje van elkaar gescheiden. **9 D**: rode lombarde, 2 regels hoog **16 D**: rode lombarde, 2 regels hoog

Lied III

1 U; blauwe lombarde, 2 regels hoog; Nota in linkermarge **8** seht: t rechts boven de h; **9 I**: blauwe lombarde, 2 regels hoog **13** van Venus zijn slechts de drie laatste letters leesbaar; onmiddellijk daarvoor is er een bruine vlek **17 I**: blauwe lombarde, 3 regels hoog **19** minnestræle;

of minne strale; minne is het laatste woord van de regel 22 tussen nu en alerst: dun scheidingsstreepje, hoewel er wat ruimte tussen is

Lied IV

I J: rode lombarde, 4 regels hoog; Nota in rechtermarge **9 IU**: rode lombarde, 2 regels hoog; in het handschrift gaat het om een U met bovengeschreven diacritische i; de kopiist heeft nog plaats opengelaten voor een derde strofe

Lied V

I K: blauwe lombarde, 3 regels hoog; Nota in rechtermarge

Lied VI

I L: rode lombarde, 3 regels hoog; Nota in rechtermarge; dat ic: t ic in donkerder inkt, misschien nagetrokken? Hetzelfde vinden we, minder duidelijk in V,5 git si en in VI,4 tan in undertan; zie ook VII, 1 **5 I**: rode lombarde, 2 regels hoog **17 M**: rode lombarde, 2 regels hoog; **Mic** misschien te lezen als Mie

Lied VIa

Over de plaats van dit lied, zie de wijze van uitgeven **I E**: rode lombarde, 2 regels hoog; **Eeines**: lees **Eines** (of **Reines**?); de kopiist was de s vergeten en heeft een lange s boven de regel toegevoegd **3** gemüete of genuote

Lied VII

I M: blauwe lombarde, 2 regels hoog; Nota in linkermarge; troube: er staat mogelijk een 'einstöckige' a in zwartere inkt in plaats van o. Is er een moderne filoloog aan het werk geweest? Eigenlijk was hier een u met een superscripte e te verwachten **3** de kopiist heeft de afkorting voor 'responsorium' toegevoegd, ter aanduiding van het refreinkarakter van vs. 1-3 **4 M**: blauwe lombarde, 2 regels hoog **14 M**: blauwe lombarde, 2 regels hoog **16** wal (o.i.v. mhd. wol?): lees wale **18** leie nauwelijks leesbaar **19** ouge onzeker, superscripte u onleesbaar **24 H**: blauwe lombarde, 3 regels hoog **28** manse: lees mase; boven de a is een zwakke nasaalstreep te zien, maar het is wel evident dat hier de Maas bedoeld was, een rivier waar de Zürichse scribent misschien iets te ver van af woonde om ze te kennen **30**lit: niet helemaal ondenkbaar is een lezing ist

Lied VIII

I W: rode lombarde, 2 regels hoog; Nota in linkermarge **2** de lezing heide is onzeker: het woord tussen twingen en und begint in ieder geval met **h**, bestaat uit 4 of 5 letters, en eindigt vermoedelijk op de **12 I**: rode lombarde, 3 regels hoog **23 G**: rode lombarde, 2 regels hoog

Lied IX

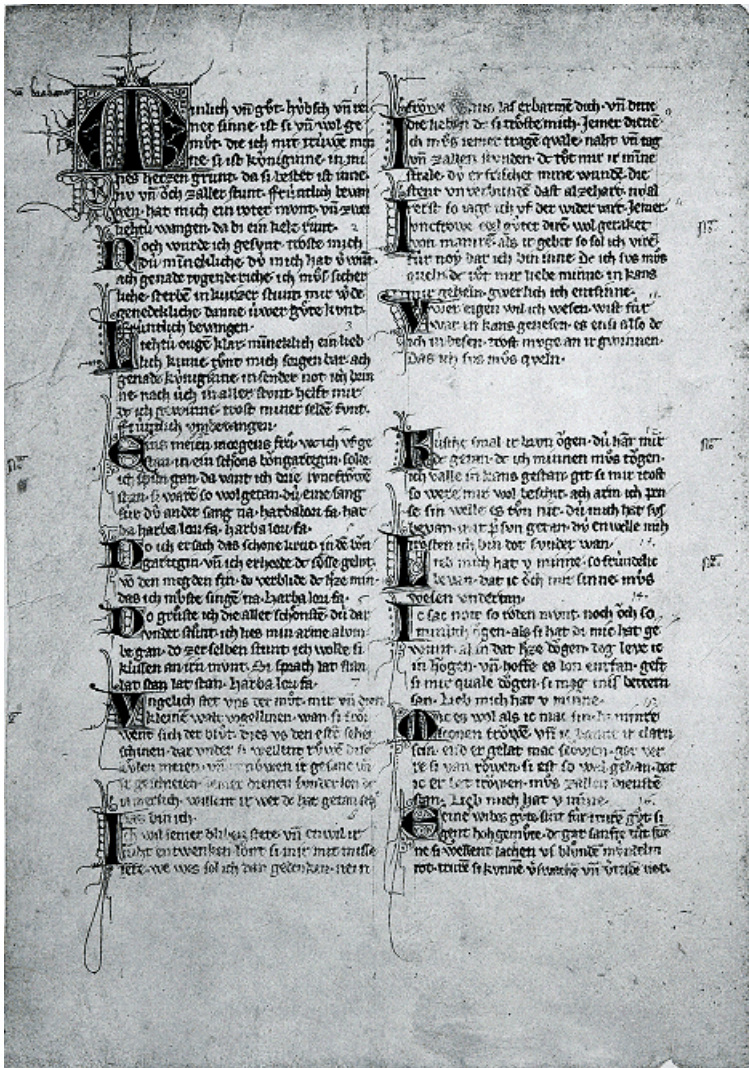
I F: gewone hoofdletter, **4 lib** staat wegens ruimtegebrek op het einde van de volgende regel, en is van de aanhef van de strofe gescheiden door een rood paragraafteken **5 S**: rode lombarde, 2 regels hoog; het valt op dat deze lombarde dezelfde kleur heeft als die van Lied VIII **6** tussen juncfrowe en vor doorstreept wol getan **10** minneklich: *hs. minnekliche*, waarbij *e* is geëxpungeerd

Lied I⁺⁺ fol. 18Va

Minlich unde guot
 hübsch und reiner sinne
 ist si und wol gemuot
 4 die ich mit triuwen minne
 si ist küniginne
 in mines herzen grunt
 da si bestet ist inne
 8 nu und ouch zaller stunt
 Friuntlich bevangen
 hat mich ein roter munt
 und zwei liehtiu wangen
 12 da bi ein kele runt

Noch wurde ich gesunt
 troste mich diu minnekliche
 diu mich hat verwunt
 16 ach genade tugende riche
 ich muos sicherliche
 sterben in kurzer stunt
 mir werde genedekliche
 20 danne iuwer güete kunt
 Friuntlich bevangen
 [hat mich ein roter munt
 und zwei liehtiu wangen
 24 da bi ein kele runt]

Liehtiu ougen klar
 minneklich ein lieblich kinne
 tuont mich sorgen bar
 28 ach genade küniginne
 in sender not ich brinne
 nach iuch in aller stunt
 helfft mir das ich gewinne
 32 trost miner selden funt
 Friuntlich bevangen
 [hat mich ein roter munt
 und zwei liehtiu wangen
 36 da bi ein kele runt]

Afb. 3 Lyriek van hertog Jan. Heidelberg, Universitätsbibliothek, Cod. Pal. Germ. 848, fol. 18v.

Lied II

Eins meien morgens fruo was ich uf gestan
 in ein schoens boungartegin solde ich spiln gan
 da vant ich drie juncfrouwen stan
 4 si waren so wolgetan
 diu eine sang für diu ander sang na
 Harba lori fa
 harba harba lori fa
 8 harba lori fa

Do ich ersach das schone krut in den boungartegin
 und ich erhorde das süesse gelut von den megden fin
 do verblide das herze min
 12 das ich muoste singen na
 Harba lori fa
 [harba harba lori fa
 harba lori fa]

16 Do gruoste ich die aller schoensten diu dar under stuont
 ich lies min arme alumbe gan do zer selben stunt
 ich wolden si küssen an irn munt
 Si sparch lat stan lat stan lat stan
 20 Harba lori fa
 [harba harba lori fa
 harba lori fa]

Lied III

Ungelich stet uns der muot
 mir und dien kleinen walt vogellinen
 wan si froeiwent sich der bluot
 4 dies us den esten sehent schinen
 dar under si wellent ruowen disen. küelen meien
 und erniuwen ir gesanc und ir geschreien
 lemer dienen sunder lon das jamerlich
 8 wissent ir wer das hat getan seht das bin ich

Ich wil iemer bliben stete
 und enwil ir niht entwenken
 lont si mir mit missetete
 12 we wes sol ich dan gedenken
 nein / frouwe venus las erbarmen dich⁺

*fol. 18Vb

und bitte die lieben *das* si troeste mich
 lemer dienen [sunder lon *das* jamerlich
 16 wissent ir wer *das* hat getan seht *das* bin ich]

Ich muos iemer tragen *quale*
 naht und tag und zallen stunden
das tuot mir ir *minnestrale*
 20 diu erfrischet mine wunden
 die stent unverbunden dast alzehart
 nu alerst so jage ich uf der wider vart
 lemer [dienen sunder lon *das* jamerlich
 24 wissent ir wer *das* hat getan seht *das* bin ich]

Lied IV

Juncfrowe edel guoter diren
 wol geraket von maniren
 als ir gebit so sol ich viren
 4 für noy dar ich bin inne
 Das ich sus muos queln
 das tuot mir liebe minne
 in kans mir geheln
 8 gwerlich ich entsinne

IUwer eigen wil ich wesen
 wist für war in kans genesen
 es ensi also *das* ich in desen
 12 trost muge an ir gewinnen
 Das ich sus muos queln
 [das tuot mir liebe minne
 in kans mir geheln
 16 gwerlich ich entsinne]

Lied V

Kiusche smal ir brun ougen
 diu *hart* mir *das* getan
das ich minnen muos tougen
 4 ich valle in kans gestan
 git si mir trost so were mir wol beschit
 ach arm ich pense sin welle es tuon nit
 diu mich hat sus bevan

8 in ir *prisun* getan
 diu enwelle mih troesten ich bin dot sunder wan

Lied VI

Lieb mich hat u minne
 so friundelic bevan
 dat ic ouch mit sinne
 4 muos wesen undertan

Ic sac noit so roden munt
 noch ouch so minlich ougen
 als si hat di mic hat gewunt
 8 al in dat herze dougen
 dog leve ic in hougen
 und hoffe es lon entfan
 geft si mir quale dougen
 12 si mag mis bettern san
 Lieb mich hat u minne
 [so friundelic bevan
 dat ic ouch mit sinne
 16 muos wesen undertan]

Mic es wol als ic mac sin
 bi minre sconen frouwen
 und ic danne ir clarn scin
 20 end er gelat mac scouwen
 got verre si van rouwen
 si est so wal gedan
 dat ic er bet trouwen
 24 muos zallen dienster stan
 Lieb mich hat u minne
 [so friundelic bevan
 dat ic ouch mit sinne
 28 muos wesen undertan]

Lied VIa

Eines wibes güete
 sint für truren guot
 si gent hoh gemüete
 4 das gar sanfte tuot

swenne si wellent lachen
 us blüenden mündelin rot
 truren si kunnen *verswachen*
 8 und *vertriben* not /

Lied VII

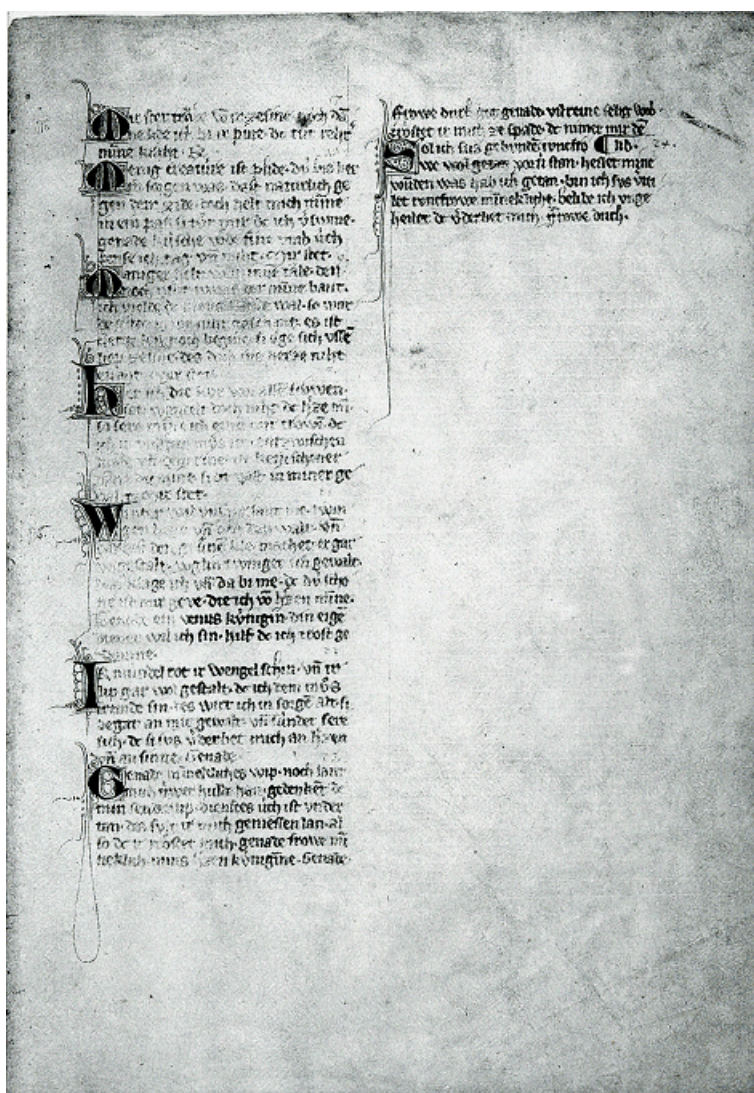
Mir stet troube *von* ir zesine⁺
 noch *danne* lide ich bi ir pine
 das tuot rehter *minne* kraht R

⁺fol. 19Ra

4 **M**enig creatiure ist plide
 diu bis her in sorgen was
 dast natürlich gegen dem zide
 doch helt mich *minne* in ein pas
 8 si tuot mir *das* ich *verswine*
 genade kiusche werde fine
 umb iuch pense ich tag und naht
 Mir stet [troube *von* ir zesine
 12 noch *danne* lide ich bi ir pine
 das tuot rehter *minne* kraht]

Maniger helt *von* minnen tale
 den noch niht twanc der *minne* bant
 16 ich wolde *das* mans kande wal
 so wurde guote *minne* niht geschant
 es ist clerig leie noch begine
 si ouge sich *ussen* liep zesine
 20 des doch ins herze niht enaht
 Mir stet [troube *von* ir zesine
 noch *danne* lide ich bi ir pine
 das tuot rehter *minne* kraht]

24 **H**et ich die kur *von allen* frowen
 son wandelt doch niht *das* herze *min*
 so sere *minne* ich eine mit trowen
das ich ir *undertan* muos sin
 28 entzwischen *manse* und dem rine
 ist kein schoner *danne* diu mine
 si lit vast in *miner* gedaht
 Mir stet [troube *von* ir zesine
 32 noch *danne* lide ich bi ir pine
 das tuot rehter *minne* kraht]

Lyriek van hertog Jan (vervolg). Heidelberg, Universitätsbibliothek, Cod. Pal. Germ. 848, f. 19r.

Lied VIII

- W**inter wil uns jarlanc me
 twingen heide und ouch den walt
 und dar zuo den grüenen kle
 4 machet er gar ungestalt
 voglin twinget sin gewalt
 das klage ich und da bi me
 das diu schone ist mir gebe
 8 die ich von herzen minne
 Genade ein venus künigin
 din eigen diener wil ich sin
 hilf das ich trost gewinne

 12 Ir mündel rot ir wengel schin
 und ir lip gar wol gestalt
 das ich dem muos fremde sin
 des wirt ich in sorgen alt
 16 si begat an mir gewalt
 und sündet sere sich
 das si sus verderbet mich
 an herzen und an sinne
 20 Genade [ein venus künigin
 din eigen diener wil ich sin
 hilf das ich trost gewinne]

Genade minnekliches wip
 24 noch lant mich iuwer hulde han
 gedenkernt das min sender lip
 dienstes iuch ist undertan
 des sult ir mich geniessen lan
 28 also das ir troestet mich
 genade frowe minneklich
 mins herzen küniginne
 Genade [ein venus künigin
 32 din eigen diener wil ich sin
 hilf das ich trost gewinne] /

Lied IX

Frowe durh got genade⁺
 vil reine selig wib
 troestet ir mich ze spade
 4 das nimet mir den lib

⁺fol. 19Rb

Sol ich sus gebunden
 juncfrowe vor iu stan
 heilet mine wunden
 8 was hab ich getan
 bin ich sus verteilet
 juncfrowe minneklich
 Belibe ich ungeheilet
 12 das verderbet mich
 Frowe durh [got genade
 vil reine selig wib
 troestet ir mich ze spade
 16 das nimet mir den lib]